

АНАЛІТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ТА ЕТАПИ ОЦІНКИ РИЗИКІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ

В статті розглянуто сутність ризику та його роль у підприємницькій діяльності. Визначено основні особливості даного поняття, його ознаки та характеристики. Розглянуто підходи до інтерпретації економічної категорії "ризик". Розглянуто окремі класифікації ризиків. Визначено основні етапи оцінки рівня ризиків на підприємстві. Досліджено основні етапи та проведено аналітичне спрямування процесу оцінки ризику. Акцентовано увагу на оцінці перспектив негативного (несприятливого) розвитку подій. Виділено основні прийоми мінімізації ризиків у діяльності підприємства. Окреслено найбільш поширені методи зниження ризиків на підприємстві.

Ключові слова: ризик; ознаки ризику; невизначеність; допустимий, критичний і катастрофічний ризики; прийоми і методи мінімізації ризиків.

ANALYTICAL DETECTION AND STAGES OF ASSESSMENT OF RISKS IN ECONOMIC ANALYSIS

The article discusses the essence of risk and its role in entrepreneurial activity. Relationship between entrepreneurship and risk is proved. The basic features of this concept, its features and characteristics are determined. Approaches to the interpretation of the economic category of risk are considered. The following basic approaches to understanding the concept of risk are defined, namely: risk as a probability, as uncertainty, as an action, as an object's characteristic, probability of error or success, as a danger, as a phenomenon or process, as an economic category. Relationship between entrepreneurship and risk is proved. The main signs of risk are considered: sources of origin, conditions of existence, functions, features, properties. Separate classification of risks is considered. The basic stages of assessment of the level of risks at the enterprise are determined. Risk management depends to a large extent on the direction of its assessment. The result of controllability depends on indicators of risk control, monitoring environment, analytical sequence and reasonableness of actions, efficiency of management decisions, etc. The article outlines the main negative characteristics (attributes) for understanding the risk as an economic category in the modern economy. The risk is defined as a danger and a probable threat; possibility of loss; probability of loss of resources, income, economic benefits; a variant of the adverse outcome (development) of events, the degree of uncertainty and unpredictability. The main stages were investigated and the analytical direction of the risk assessment process according to the sources of their occurrence was substantiated. The main stages of assessing the level of risks at an enterprise are outlined and substantiated. It is emphasized the expediency of substantiation of probable directions of risk occurrence. The emphasis is placed on the assessment of the prospects for negative (unfavourable) development of events. The main methods of minimization of risks in the enterprise activity are highlighted. The most common methods of risk reduction at the enterprise are outlined.

Keywords: risk; signs of risk; uncertainty; permissible, critical and catastrophic risks; techniques and methods for minimizing risks.

Вступ. Умови нестабільності та невизначеності сприяють виникненню ризикових ситуацій. Ситуація неоднозначності може призвести, як правило, до неочікуваного розвитку подій. При чому зміни можуть бути як позитивними, а саме буде спостерігатись бажана тенденція (позитивні очікувані результати), так і негативними – відповідно може визначатись небажана динаміка розвитку. Будь-яка динаміка тісно пов'язана з елементом ризику. Ризик – один із ключових невід'ємних елементів підприємницької діяльності, який її супроводжує. Крім того важливо наголосити, чим вищий рівень ризику, тим більшою може бути сума очікуваного доходу.

У більшості дій, у процесі функціонування підприємства, ухилитися від ситуацій ризику практично неможливо. Розвиток ризикових ситуацій може привести як до настання несприятливих наслідків (до збитків, втрати економічних вигод) – негативна небажана тенденція, так і до позитивних результатів для підприємства – отримання економічних вигод (збільшення прибутку – бажана (позитивна) тенденція).

В цілому доведено, що підприємництво і ризик – поняття невіддільні, а відповідна доля ризику є необхідною умовою отримання прибутку [4, с. 772]. Саме тому, підприємницька діяльність передбачає обов'язкову присутність ризику, тому врахування цього фактору є однією з ключових проблем у системі управління економічними суб'єктами. Це обумовлює необхідність заходів, що сприяли б досягненню їх оптимального рівня [1, с. 56–81].

На сьогодні є важливим вивчати структуру ризику, напрями його прояву, динаміку показників, що його відображають, їх вплив на результативність діяльності підприємства. При тому є важливим обґрунтувати доцільність та послідовність аналітичних дій. Аналітичні дослідження та відповідні процедури є такими, що дадуть змогу обґрунтувати напрями прояву негативних наслідків ризику, окреслити систему показників (індикаторів) негативних змін діяльності підприємства, розробити систему оперативних заходів щодо мінімізації рівня ризику на рівні підприємства та за його межами.

Аналіз останніх досліджень. Проблема виникнення ризиків, обґрунтування напрямів їх прояву та мінімізації присвячена значна частина наукових праць дослідників-економістів. Значний внесок у розвиток ризикології як науки внесли такі дослідники: І. Балабанов, І. Бланк, О. Бігняк, М. Войнаренко, В. Вітлінський, Н. Внукова, Я. Вишняков, С. Воробйов, П. Грабовий, В. Гранатурова, Б. Девідсон, О. Дегтярьова, Л. Донець, І. Івченко, Р. Квасницька, Б. Кейлі, Дж. Кейнс, Т. Клебанов, А. Маршал, О. Мороз, Т. Райс, А. Старостіна, Н. Стрельбіцька, Є. Уткін, П. Хейне та ін.

Теперішні дослідження проблем формування ризиків та їх мінімізації займають значне місце у сучасній науці. При тому існує значна кількість спірних та дискусійних питань щодо розуміння самої категорії, її провідних характеристик, проблем виникнення та усунення їх негативних наслідків тощо.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження поняття ризику як ситуації невизначеності та обґрунтування його ознак і характеристик як основи формування напрямів аналітичних досліджень ризику.

Основна частина. Ризик як явище існує у всіх видах діяльності господарюючого суб'єкта та супроводжує його. Відповідно, для усунення негативних наслідків його впливу на підприємство ризик має бути професійно керованим. Керованість ризик значною мірою залежить від напрямів його оцінки, індикаторів його контролю, моніторингового середовища, аналітичної послідовності дій, оперативності управлінських рішень тощо. На сьогодні є важливим формування професійного підходу до оцінки, контролю та аналізу ризикових ситуацій, що виникли. Саме аналітичні дії є важливими при оцінці можливих ризиків та їх негативних наслідків, оцінки ймовірності настання ситуації, що може призвести до втрати очікуваних економічних вигод підприємства, розробка системи профілактичних та запобіжних заходів щодо мінімізації негативного сценарію розвитку подій, що спричинені виникненням ризикових ситуацій.

Негативні наслідки ризику мають бути своєчасно локалізованими або усунутим, оперативно зрегульовани та своєчасно мінімізовани з урахуванням ситуації, що склалась на підприємства та за його межами. Зменшення негативного впливу ризику в кінцевому рахунку повинно бути спрямовано на мінімізацію рівня непередбачених втрат та постійне зростання доходів та прибутків підприємства.

Вітлінський В.В., Маханець Л.Л., Наконечний О. Г. визначають ризик як економічну категорію, яка відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно наявних невизначеності й конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обтяжені можливими загрозами. Автори наголошують, що вартісним виразом імовірної події, що може призвести до збитків, виникає через відхилення фактичних даних від оціночних щодо сьогоднішнього стану й майбутнього розвитку системи [3, с. 480].

Балабанов І.Т. зауважує, що ризик – ймовірність втрати цінностей (фінансових, матеріальних товарних ресурсів) в результаті діяльності, якщо обстановка й умови проведення діяльності будуть змінюватись в напрямку, відмінному від передбаченого планами і розрахунками [2, с. 192].

Ситуацію ризику можна охарактеризувати як різновид невизначеності, коли настання подій імовірно і може бути визначено, тобто в цьому випадку об'єктивно наявна можливість оцінити ймовірність подій, розвиток яких у ході реалізації проекту припускають, і наслідком яких є отримання збитків чи зниження ефективності проекту [12, с. 279–282].

Сутність ризику зводиться до його розуміння як ситуації невизначеності, неоднозначності, яка може привести як до позитивного, так і до негативного результату тієї або іншої економічної дії. Практично завжди причиною ризику є неточність, неповнота інформації про початкові і подальші умови економічної діяльності. Це імовірна категорія, тому її трактування і кількісне вимірювання не можуть бути однозначними [15, с. 247].

Дослідження та узагальнення проведені нами дали змогу окреслити основні негативні характеристики (ознаки) щодо розуміння ризику як економічної категорії, а саме: ризик як небезпека та ймовірна загроза; можливість збитку або втрат; недоотримання доходів та зростання збитків порівняно з прогнозом; негативна динаміка очікуваних результатів в порівнянні з прогнозованим; ймовірність втрати ресурсів, доходів, економічних вигод; варіант несприятливого результату (розвитку) подій, небезпека, погроза втрат та інших негативних подій; ступінь невизначеності та непередбачуваності.

Наслідки ризику узагальнюються його рівнем. В економічній літературі широко використовуються поняття допустимого, критичного і катастрофічного ризику. Під допустимим ризиком розуміється ситуація, коли втрати в процесі економічної діяльності мають місце, але вони менше очікуваного прибутку. Межа зони допустимого ризику відповідає рівню втрат, рівному розрахунковому прибутку від підприємницької діяльності. У зоні критичного ризику реальна можливість втрат, що перевищують величину очікуваного прибутку, аж до величини повної розрахункової виручки. Зона катастрофічного ризику представляє область втрат, які по своїй величині перевершують критичний рівень і в максимумі можуть досягати величини, рівної майновому стану підприємця [2, с. 192].

Як бачимо, ризик є об'єктивним елементом у прийнятті будь-якого господарського рішення тому, що невизначеність – немінуча характеристикою складових господарювання в сучасних умовах. Однак невизначеність не є аналогом непередбачуваності, оскільки невизначені ситуації та ризики, що виникають разом із ними, визначаються через ймовірність і можуть бути оцінені кількісно. Саме ситуація

невизначеності є такою, що може бути спричинена несвоєчасністю, неточністю інформаційного забезпечення та відповідного оперативного аналітичного реагування (оцінка, пошук резервів та розробка системи заходів) на розвиток подій. Саме оперативне аналітичне реагування дає змогу об'єктивно аналітично оцінити можливість та негативні результати виникнення ризикових ситуацій та оперативно розробити систему запобіжних та профілактичних заходів щодо мінімізації негативного впливу ризиків на результати функціонування господарюючого суб'єкта.

Підприємництво завжди поєднане з невизначеністю, що виникає, наприклад, у випадках невизначеності зовнішнього середовища; економічної кон'юнктури, яка впливає з невизначеності попиту та пропозиції на товари, гроші, фактори виробництва і т. д.; щодо багатоваріантності сфер застосування капіталу; у різноманітності критеріїв надання переваги в інвестуванні коштів; пов'язаної з обмеженням знань про предметну галузь бізнесу [4, с. 772].

У сучасній економічній науці, що присвячена проблемам ризику, визначено такі основні підходи до розуміння поняття ризику, а саме: ризик як ймовірність, ризик як невизначеність, ризик як дія, ризик як характеристика об'єкта, ризик як ймовірність помилки або успіху, ризик як небезпека, ризик як явище чи процес, ризик як економічна категорія [9, с. 24–26].

Ризик це поняття що супроводжує будь-яку діяльність, яка спрямовано на певний результат і здійснюється шляхом певних управлінських дій (рішень). Оперативність, своєчасність, правильність управлінських рішень обумовлює рівень ризику. Ризик що представляє собою економічну категорію, і при тому є об'єктом аналітичного дослідження має певні характеристики (умови та джерела виникнення, існування, виконує певні функції, має властивості, риси та ін.) (див. табл. 1). Ризик як об'єктивно-суб'єктивна категорія має свій об'єкт та суб'єкт дослідження. Об'єкт та суб'єкт ризику формуються, в першу чергу, як характеристики, що виникли в результаті ситуації невизначеності (неточності, помилкового (несвоєчасного) рішення). Об'єкт ризику представляє собою систему процес, подія, ефективність та умови функціонування (здійснення) якої не є точно визначені. Суб'єкт ризику особа (інвалід або колектив), яка зацікавлена в результатах управління об'єктом ризику і має компетенцію та повноваження приймати рішення щодо об'єкту ризику.

Отже, діяльність усіх економічних суб'єктів супроводжується ризиком. Ризик завжди притаманний економіці вільного підприємництва, оскільки бізнес передбачає обмірковане прийняття ризику з метою отримання бажаної віддачі. Уникнути економічних ризиків повністю неможливо. Вони наявні через об'єктивні, притаманні економіці категорії конфліктності та невизначеності, відсутність повної інформації, неможливість точного прогнозу щодо багатьох параметрів економічних об'єктів та процесів.

Таблиця 1

Ознаки та характеристики ризику як економічної категорії

Ознаки	Характеристики
Джерела виникнення	дії (бездіяльність), фактори, (явища, процеси), які спричиняють невизначеність результатів, зумовлених певними змінами зовнішнього та внутрішнього середовища щодо об'єктів та суб'єктів ризику
Умови існування	система прагне до певної мети; процес (подія) спрямовані на досягнення мети; вибір здійснюється в умовах невизначеності (нестабільності); система обирає шлях (варіанти шляхів) досягнення мети; досягнення мети через формування небезпек
Функції	оперативна (діагностична, контролююча); регулятивна (інноваційна, компенсаційна, попереджувальна); захисна (правова, стабілізуюча, соціально-економічна); результативна (динамічна)
Риси	всеосяжність; об'єктивність прояву; невизначеність (непередбачуваність) ситуації; непостійність і мінливість у просторі і часі; супроводжує процес розробки та прийняття рішення; виникнення в процесах досягнення мети; прямий (пропорційний) зв'язок досягнення результату (мети) та ризику
Властивості	невизначеність; конфліктність та суперечність; трансформативність та диверсифікативність; альтернативність; правомірність; динамічність; результативність

Класифікація ризиків означає систематизацію безлічі ризиків на підставі певних ознак і критеріїв, що дають змогу об'єднати підмножини ризиків у певні групи. Так, за ступенем ризиконасиченості управлінських рішень ризик поділяють на такі види: мінімальний, малий, середній, підвищений, максимальний [10, с. 130–137].

Ця величина відображає кількісну сторону ризику в управлінні. Кожна система управління є в своєму роді оригінальною та характеризується рядом специфічних показників. Тому можна стверджувати, що для кожної системи управління показники ризику в діяльності потрібно розраховувати індивідуально.

Всі ризики, незважаючи на їх класифікаційну приналежність, є економічними ризиками. Це пояснюється тим, що всі види ризиків (ризик втрати репутації, валютний, політичний, екологічний ризики тощо) мають економічно виражені наслідки, які проявляються прямо чи опосередковано.

Для забезпечення раціональності прийняття рішень в умовах ризику обов'язковою умовою є оцінка й обґрунтування ризику [8, с. 94–98]. Алгоритм проведення економічної оцінки господарського ризику:

1) Визначення всіх можливостей ризиків певного виду діяльності на основі співставлення сприятливих і негативних наслідків такої діяльності.

2) Оцінка кожного виду ризику (кількісна, якісна та інтегральна).

3) Вибір та обґрунтування заходів з мінімізації ризику. Визначення ефективності цих заходів.

Результативність управлінських рішень значною мірою залежить від об'єктивності та оперативності аналітичних досліджень.

Аналіз ризику поділяють на два взаємно доповнюючих види: якісний і кількісний. Якісний аналіз передбачає виявлення можливих видів ризику, загроз, які вони становлять, а також визначення факторів ризику, що чинять вплив на результати прийнятих рішень і виконуваних робіт. Кількісний аналіз передбачає чисельне визначення розмірів окремих ризиків і ризику конкретного виду діяльності (проекту) в цілому [8, с. 97].

В економіці для кількісного аналізу ризику використовують імовірнісний підхід, відповідно до якого для того, щоб оцінити ризик, необхідно знати всі можливі наслідки конкретного рішення або дії (сценарії розвитку подій) і ймовірності цих наслідків (сценаріїв). Оцінка рівня ризику є найбільш складним і відповідальним моментом, оскільки саме від її результатів залежать подальші дії кожного підприємця, діяльність якого спрямована на захист своєї фірми від ризиків, що загрожують її прибутковості.

Виділяють п'ять основних етапів оцінки рівня ризиків на підприємстві, а саме: оцінка ступеня ймовірності окремих видів ризику; визначення рівня відхилення від поставленої мети в результаті ризикових дій; визначення можливих втрат, що пов'язані з окремими видами ризику; встановлення допустимого рівня ризику для підприємства, окремих операцій, окремих видів ризику; ідентифікація видів ризику, що обумовлені діяльністю підприємства.

Вважаємо за доцільне виділити основні етапи та аналітичне спрямування процесу оцінки ризику. Основними етапами аналітичної оцінки ризиків можуть бути такі:

1. Дослідження процесу формування та обґрунтування ймовірності настання окремих видів ризику.
2. Обґрунтування ймовірних напрямів виникнення ризику та оцінка перспективи негативного (несприятливого) розвитку подій.
3. Визначення та обґрунтування індикаторів прояву ризиків за показниками фінансової звітності.
4. Оцінка динаміки показників фінансової звітності за напрямками виникнення загроз, визначення перспектив щодо можливих втрат.
5. Обґрунтування можливих варіантів оперативних рішень у випадку позитивного та негативного перебігу подій.
6. Оцінка впливу негативних наслідків ризику на результати діяльності підприємства.
7. Розробка системи попередження та запобігання негативним наслідкам ризику на рівні підприємства.

Для зниження ризику застосовуються різні прийоми [7, с. 20], основними з яких є диверсифікація; лімітування; самострахування; страхування; хеджування, яке є найбільш ефективним методом мінімізації ризиків.

Найбільш розповсюдженими методами зниження ризику [7, с. 20; 14] є розподіл ризику між учасниками проекту; страхування; резервування коштів на покриття непередбачених витрат; нейтралізація часткових ризиків; зниження ризику в плані фінансування.

Висновки. Фактор ризику є певною властивістю розвитку ринкової економіки. Своєчасне виявлення ознак ризику за показниками фінансової звітності дасть змогу мінімізувати його негативні наслідки та вплив на результати діяльності підприємства. Оперативне аналітичне дослідження ризику за показниками звітності дасть змогу:

- знизити ризик настання небезпеки та мінімізувати ймовірні загрози для підприємства;
- сприяти створенню умов зменшення негативного результату діяльності (збитку або втрат);
- оптимізувати процес недоотримання доходів та зростання збитків порівняно з прогнозом;
- запобігти розвитку негативної динаміки очікуваних результатів в порівнянні з прогнозованим;
- мінімізувати ймовірність втрати ресурсів, доходів, економічних вигод;
- запобігти появі несприятливого варіанту розвитку подій, небезпеці;
- передбачити ступінь невизначеності та непередбачуваності функціонування підприємства.

Аналітичне спрямування дослідження ризику за запропонованими етапами їх оцінки дасть змогу підвищити якість управлінських рішень та сприяти оперативності та результативності аналітичних досліджень.

Література

1. Бігняк О. Поняття ризику в підприємницькій діяльності / О. Бігняк // Підприємництво, господарство і право. – 2015. – № 8. – С. 58–61.
2. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент / И. Т. Балабанов // Финансы и статистика. – 2015. – 192 с.
3. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
4. Воробьев С. Н. Управление рисками в предпринимательстве / С. Н. Воробьев, К. В. Балдин. – М. : Издательско-торговая корпорация Дашков, 2006. – 772 с.
5. Дегтярева О. И. Управление рисками в международном бизнесе : учеб. пособ. / Дегтярева О. И. – М. : МГИМО - Университет МИД России, 2006. – 272 с.

6. Глушевський В.В. Методологічні основи концепції управління ризиками підприємницької діяльності / В. В. Глушевський // *Фінанси України*. – 2012. – № 10. – С. 116–124.
7. Гранатуров В. М. Економічний ризик: методи виміру, шляхи зниження. / Гранатуров В. М. – 2014. – С. 20.
8. Доценко І. О. Алгоритм оцінювання ефективності управління підприємницькими ризиками в системі економічної безпеки підприємства / І. О. Доценко // *Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки*. – 2012. – № 6. Т. 2. – С. 94–98.
9. Квасницька Р. С. Основні підходи до визначення сутності та класифікаційних ознак ризику в підприємницькій діяльності / Р. С. Квасницька, І. О. Тернавська // *Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки*. – 2008. – № 2. Т. 1. – С. 24–26.
10. Лук'янова В. В. Методологічні підходи до класифікації ризиків / В. В. Лук'янова // *Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки*. – 2007. – № 3, Т. 2. – С. 130–137.
11. Мороз О. В. Оптимальне управління економічними системами в умовах невизначеності та ризику : монографія / О. В. Мороз, А. В. Матвійчук. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2013. – 177 с.
12. Михайловська І.М. Теоретичні засади управління підприємницькими ризиками в сучасних умовах господарювання / І. М. Михайловська, К. І. Квасницька // *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. – 2010. – № 5, Т. 4. – С. 279–282.
13. Стрельбіцька Н. Є. Управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності : навчальний посібник / Н. Є. Стрельбіцька // *Міжнародний менеджмент* – 2010. – С. 5.
14. Шляхи та методи зниження ризику в підприємницькій діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pfor.com/book_101_glava_35_6.4_SHljakhi_ta_metodi_znizhe
15. Уткин Э. А. Управление рисками предприятия: учебно-практическое пособие / Э. А. Уткин, Д. А. Фролов. – М. : ТЕИС, 2013. – 247 с.
16. Бондар О. В. Ризики в ситуаційному менеджменті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/glavy/46829-1-sutnst-ta-pdhodi-do-riziku-yak-situativno-harakteristiki.html>

References

1. Bihniak O. Poniattia ryzyku v pidpriemnytskii diialnosti / O. Bihniak // *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. – 2015. – 8. – S. 58-61.
2. Balabanov Y. T. Rysk-menedzhment / Y. T. Balabanov // *Fynansy y statystyka*. – 2015. – 192 s.
3. Vitlinskyi V. V. Ryzkolohiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi: monohrafiia / V. V. Vitlinskyi, H. I. Velykoivanenko. – K. : KNEU, 2004. - 480 s.
4. Vorobev S. N. Upravlenye ryskamy v predprynymatelstve / S. N. Vorobev, K. V. Baldyn. – M.: Yzdatel'sko-torhovaia korporatsiia Dashkov, 2006. – 772 s.
5. Dehtiarova O. Y. Upravlenye ryskamy v mezhdunarodnom byznese: ucheb. posob. / Dehtiarova O. Y. – M.: МНУМО - Університет МДР Росії, 2006. – 272 s.
6. Hlushchevskiy V.V. Metodolohichni osnovy kontseptsii upravlinnia ryzykamy pidpriemnytskoi diialnosti / V. V. Hlushchevskiy // *Finansy Ukrainy*. – 2012. – 10. – S. 116–124.
7. Hranaturov V. M. Ekonomichniy ryzik: metody vymiru, shliakhy znyzhennia. / Hranaturov V. M. – 2014. – S. 20–23.
8. Dotsenko I. O. Alhorytm otsiniuvannia efektyvnosti upravlinnia pidpriemnytskymy ryzykamy v systemi ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva / I. O. Dotsenko // *Herald of Khmelnytskyi National University*. – 2012. – Issue 6. Vol. 2. – S. 94–98.
9. Kvasnytska R. S. Osnovni pidkhody do vyznachennia sutnosti ta klasyfikatsiinykh oznak ryzyku v pidpriemnytskii diialnosti / R. S. Kvasnytska, I. O. Ternavska // *Herald of Khmelnytskyi National University*. – 2008. – Issue 2. Vol. 1. – S. 24–26.
10. Luk'yanova V. V. Metodolohichni pidkhody do klasyfikatsii ryzykiv / V. V. Luk'yanova // *Herald of Khmelnytskyi National University*. – 2007. – Issue 3, Vol. 2. – S. 130–137.
11. Moroz O. V. Optymalne upravlinnia ekonomichnymy systemamy v umovakh nevyznachenosti ta ryzyku: monohrafiia / O. V. Moroz, A. V. Matviichuk. – Vinnytsia : UNIVERSUM-Vinnytsia, 2013. – 177 s.
12. Mykhailovska I.M. Teoretychni zasady upravlinnia pidpriemnytskymy ryzykamy v suchasnykh umovakh hospodariuvannia / I. M. Mykhailovska, K. I. Kvasnytska // *Herald of Khmelnytskyi National University*. – 2010. – Issue 5, Vol. 4. – S. 279–282.
13. Strelbitska N. Ye. Upravlinnia ryzykamy v zovnishnoekonomichnii diialnosti: navchalnyi posibnyk / N. Ye. Strelbitska // *Mizhnarodnyi menedzhment* – 2010. – S. 5–8.
14. Shliakhy ta metody znyzhennia ryzyku v pidpriemnytskii diialnosti. URL: http://pfor.com/book_101_glava_35_6.4_SHljakhi_ta_metodi_znizhe
15. Utkyn E. A. Upravlenye ryskamy predpriyatya: uchebno-praktycheskoe posobye / E. A. Utkyn, D. A. Frolov. M.: TEYS, 2013. 247 s.
16. Bondar O. V. Ryziky v sytuatsiinomu menedzhmenti. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/46829-1-sutnst-ta-pdhodi-do-riziku-yak-situativno-harakteristiki.html>

Надійшла: 06.11.2017

Рецензент: д. е. н., проф. Ковальчук С. В.